

Сански Мост

Сад имам 38 година, имам супругу и 2 дјеце која иду у основну школу. Прије рата сам живио у селу близу Санског Моста и имао сам фин посао. Кућа мојих родитеља је горе на селу, па сам горе живио. Кад сам се оженио онда сам приватно становао доље. Приватно сам становао у граду а последице сам добио неки стан.

Било је лако наћи добар посао тада, сваки је посао имао своје неке карактеристике, а у суштини су сви послови, сва радна мјеста по мени била приближно плаћена. Ко је хтјео да иде у школу могао је да се школује и све остало, а ко је хтио да ради могао је да ради. Ја конкретно могу само рећи да је у општини Санског Моста запосленост била око 90 процената.

Било је мјешано становништво код нас, не бих знао рећи по процентима, али је сасвим мала разлика била. Нешто мало је било више српског живља, нешто мање Муслимана а било је мањина Хрвата, не бих тачно знао.

Ја сам се махом дружио са свим људима и однос је био сасвим нормалан. Мени су људи долазили кући, ишо сам и ја код других, фино се слагали, узајамно се помагали.

што се тиче горе села и што се тиче моје средине гдје сам ја радио, ја имам такав утисак да се страховито фино слагало. Ја сам увијек поштовао човјека као човјека. Нисам га никад мого гледати да ли је он ово или оно - то је најмање битно. Свак је имао слободу да вјерује у нешто. Ја лично поштујем све то. Нисам имао можда довољно времена да се томе посветим и шта ја знам. Само Боже дај да свак поштују оних 10 заповјести, до овога сигурно не било дошло.

У мом периоду док сам ја живио, ја не вјерујем да је комунизам било коме могао да смета. Можда у ранијим периодима да је можда неком смета. Ја сам рано остао без оца. Остало нас је петеро дјеце и мајка, тако да смо се морали посветити више раду него било чему другом, да би се ишколовали и на неки начин својој фамилији обезбједили будућност.

Мислим да је више било до воље народа, до обичног човјека, свако се мого посвећивати, колико је ко има времена.

Ја сам Србин, а моја супруга је из мјешаног брака Хрватице и Муслимана. Нисмо имали никаквих проблема - нормално смо живјели и радили. На том простору око Санског Моста је било прилично доста мјешаних бракова и људи нису прије рата размишљали да би могло доћи до овога до чега је дошло.

што се тиче времена прије рата, ја би више отишо на ту економску страну живота. Економски смо добро стајали, поготово једно можда пет, шест година прије рата и до пред сам рат на једно двије године. Рецимо минимални мјесечни лични доходак је био 400 марака, то је ипак била фина плата. Тако да мислим да економска страна није могла да буде узрок свему овоме, јер имали смо све. Имали смо јаке фирме које су радиле и које су могле да раде. Ишло се свјесно на то да се уништавају те фирме. Наши лидери у бившој Југославији требали су да мисле на народ, требали су да буду мудрији. Боље да су сачували неко јединство, него ово до чега је дошло. Ја мислим да су они могли спријечити рат. Да су мало више питали народ, можда до овога не би дошло.

Рат је дошао под плаштом неке демократије, националних странка које су ишле са својим програмима под том паролем демократије. Камо среће да се ни једна национална странка није формирала, не би до рата дошло. Али, узрок свему су

националне странке. Можда би било најлогичније да су мјешани бракови формирали неке своје странке. Тад сигурно до рата не би дошло.

Кад је рат почео код нас у априлу 1992. године, стварно нимало нисам био у то упучен, нас је то само затекло. Код човјека гдје сам приватно становао, било је и муслиманских породица и хрватских породица и ту нас је затеко тај несретни рат. Одједном је букнуло, запуцало се, ми нисмо знали. Шта је тачно било не могу да о томе да причам гдје нисам био присутан, јер сам у кући био. Било је ту и мале дјеце, били смо сви скупа, тјешили једни друге да ће бити добро. Тешка је била ситуација за храну. Добро ја сам имао, на селу смо имали, држали смо благо, сијали смо, тако да сам са тим успио да прехрањујем и женину фамилију, и тај круг својих пријатеља који нису имали могућности, јер је све било скупо.

Нормално да је рат утицао на мој свакодневни живот зато сам био у мјешаном браку. Ником нисам одговарао. Мало комшије, свако помало. Али, ја сам остао досљедан, мислим да сам остао чистог образа што ми је најбитније. И ја и моја породица иза тога увијек стојимо. Тешко је било за њезине родитеље, фамилију, све то испашташ, не знаш због чега испашташ. Родитељи моје супруге нису имали никаквих проблема, све до краја, пред пад Санског Моста. Тад се доста муслиманског и хрватског живља покупило и отишло је за Зеницу, тако да су и они отишли тад. Кућу су напустили два три дана прије нас. Нисам био војник од 1992. године, јер сам био у радној обавези све до 1995. године. Тад су купили и ја сам морао прихватити, због комшија. Никад нисам био присталица тога а ја стварно на линији нисам никог видио. Ја сам био као војник пар мјесеци прије пада Санског Моста. Једноставно сам морао бити ту. Никад нисам знао разлог због чега сам ту. Можда је са друге стране био чак неко од мојих колега. Никад нисам дошао у ситуацију рецимо, да ми је живот био угрожен.

Моји су кућу напустили 10. октобра 1995. године, због несигурности у ратним дејствима. Јер никад ти не знаш хоће ли наићи добар човјек на тебе, или ће наићи лош човјек. Без обзира јесам ли ја крив, он не зна јесам ли ја крив или нисам. Према томе, мало ко се одлучио да чека. И дјеца су ми била мала, па се због дјеце највише кренуло. Али пазите - кретало се, није се знало да ли се иде у неку сигурност или не, него је то махинално дошло. Кад ти крене народ, нормално је да крећу сви.

Ја сам тада био на линији. У мене је супруга са двоје дјеце изишла пјешке. Имао сам неког фичу али жена није знала возити и тако нам је све остало. Једва је узела неки цекерчић и тако нешто мало ставила, чини ми се хљеба и мало саламе. Мали је тад имао 5 година и морала је њега носити. Више га је носила него га је водила. Тако су кренули пјешке до Приједора. То је нешто око 30 километера. Негдје ујутру око пола шест су дошли у Приједор. Ја ништа о њима нисам знао петнаест дана.

Када је потписано примирје отишао сам да их тражим. Тако да сам питао једног човјека да ли зна шта о њима, а он каже - ево њих ту на улазу у Приједор. Ту сам их нашао на улици, у комбију су једном били. Ту је било њих 13 у комбију једном. Знаш како је, ја сам тад имао око 94 кг, и кад је пао Сански Мост неко је дошао на линију и рекао да је све око општине, цивилно станивништво око општине, поште, СУП-а, суда, то је тај дио града гдје сам ја становао, да је то све отишло. И ја сам малтене за тих 15 дана дошао на 64 кг. Није то једноставно, није, али ми је било драго кад сам их видио.

Кад сам породицу нашао, назвао стрица у Србији и питао га би ли примио моју породицу. Рекао је нема проблема и тако да су отишли. Ја сам још један

период, кратко вријеме, поново ишао на линију, а након мјесец дана сам и ја отишо за њима. Тамо су дјеца спавала на столицама, било је пуно људи у једној просторији, око тридесетак. Како се ко снађе за храну. Остали смо ту једно четири мјесеца. Послије смо се вратили овде у Републику Српску, у овај смјештај, ту сад гдје јесмо, 1996. године, почетком фебруара.

Нигдје нама није добро. Најбоље би било да смо сви код својих кућа. Ја не знам да човјек може рећи да му је фино у туђој кући, код других људи, али ето. Овдје се само преживљава, махом сви се бавимо скупљањем секундарних сировина, то носимо на отпад, продајемо и од тога живимо. Имамо нешто преко Црвеног крста, нешто преко мјесне заједнице. И ова једна хуманитарна организација МПДЛ, они су нас преузели и захваљујем им, и иначе један из УНХЦР-а, доста нам је и он помогао. Тежак је живот овдје, свака породица је смјештена у једну просторију, а те просторије су 5 са 3 м, а неке су и мање. А махом су то породице са 3,4,5,6 чланова. Воду и струју имамо и то је углавном редовно. Али, ето видите то је само иверицом заковано, ту је зими страховито хладно, а љети вруће.

Најбитније ми је да ми дјеца имају што појести, да нису гола, то ми је тренутно највећа брига. Имам стрица у Њемачкој и он ми је помогао нешто. Исто и брат од стрица који је вани, он је помагао и то му никад не могу заборавити.

Нисам изгубио рођаке због рата, али жао ми је било кога, али ето у свој тој несрећи имао сам срећу да ми нико није настрадао. Жао ми је било кога ко је настрадао у овом рату.

Био сам отприлике прије мјесец и по дана код куће у Санском Мосту. Ишао сам да обиђем и видио сам темељ, кућу немам. Сад се не би вратили јер толико су односи пољуљати, јер ми смо мјешани брак и мислим да нисмо нигдје добро дошли. Можда би било најбоље за нас да нам створе малу мини државицу, па да нас тамо свију смјесте.

Зашто је био рат у Босни? На то питање може да одговори пар људи који су тај рат започели. Остали, ја мислим не знају зашто је био, него једноставно десио се. Националне странке су криве, нема ко други бити. Све три, све. Чак је међународна заједница ту доста доприњела. Требала се пуно раније укључити да сагледа проблеме, а не кад прође рат да се укључује. Кад падну жртве касно је. Тешко је помирити човјека који је изгубио сина, рођака и са једне и са друге стране. Тешко је то измирити, њему је свак крив.

Прави човјек ће и рећи да су сви људи овдје живјели и радили заједно прије рата, зато што је и било тако. Ми смо радили, дружили се, ишли заједно на излете, посјећивали се, женили и удавали, и на сахране ишли. Нико није имао проблема. Али у свему томе тај несретни рат је доњео оно што је доњео. Тад су испливали људи нерадници, рат им је дошао најповољнији да остваре неке своје циљеве. Можда су они сада сретни али никад им душа неће бити чиста.

Најгрозније сам се осјећао кад је велики мој пријатељ, Муслиман је, нема везе, кад је одлазио. Навратио сам код њега и нисам ни знао да ће ићи, нег сам навратио са села, јер је моја мајка нешто спаковала, цекер један, нешто бјелине, воћа, поврћа, па сам им навратио. И кад ми је рекао да иде па још он мене пита шта би. Да кажем остани и да му се нешто деси, то не би могао преживјети, никако. Да кажем иди, тешко ми је рећи. Одлучи, не могу ја.

Интерес од овога рата имо је само онај ко није хтио никада радити. Тај се кроз рат обогатио. А обичан човјек је изгубио и увијек ће бити губитник. Таквих је највише људи.

Дај боже да је ово сад што је прошло, да је то само код нас и да се више никада не понови на земаљској кугли. То је највеће зло које може да се деси. Нико није свјестан, нико није свјестан шта то значи и које су последице последице свега тога. Нико ништа није добио, нит ће ко када ишта добит од тога. И у породици кад се двоје посвађа само губи, а камоли у држави.

Знам колико сам се ја у животу патио, тако се и сваки човјек патио у животу да нешто створи, и то за секунду све оде. Није битно који је човјек. Читаво вријеме до тада сам радио и живио сам да радим и једноставно да имам фин живот, да стварам. Пазите мени је све у рату тешко падало, одлазили су моји пријатељи које сам познавао, који су мене знали и тако то, и то ми је све страховито тешко, али најтрагичнијини је био тај период док нисам сазнао шта ми је са породицом, да ли ми је породица жива.

Али, мислим да људи могу живјети поново у миру. Можда би било најпапетније да живе само као добре комшије, јер пуно је крви пало са све три стране и можда би то било најпапетније.

Прије свега ја сам човјек, и за мене има само човјек и нечовјек. То је основно. Добро код нас је специфично било на овим нашим просторима бар што се тиче у БиХ, то је ова три народа - Срби, Муслимани и Хрвати и остали којих је било. Пошто су ми отац и мајка и њихови родитељи поријеклом српске националности, нормално да сам и ја Србин. Ја јесам Србин, али прије тога волим да сам човјек, прије свега тога.

шта сад моја дјеца? Моја супруга из мјешаног брака, Муслимана и Хрватице, удата за мене, Србина. Шта су дјеца? Не знам ја, али волио би само да буду људи, да буду добри људи, што је најбитније. Није битно гдје се он налазио, нек буде човјек, и сваког човјека нека прихвати као човјека. Нечовјека као нечовјека. Нема везе ко је он по сродству, био он и брат, ако није човјек није човјек.

Ја се уопште нисам промијенио што се тиче како пратим своју религију. Нисам толико пуно пратио ни прије, а поготово сада. Највише мрзим људе, с било које стране, који исто нису пратили прије, а сада прате. Мој покојни отац је славио српску славу, то је ђурђевдан. Ја не славим, мада је то рецимо прилика да се састане родбина и пријатељи. Али сам славио рецимо рођендане дјеци. Долазили су свих националности и никада нисам имао никаквих проблема. Мојих је осам-девет другова што смо се дружили били и Срби, и Хрвати и Муслимани, увјек смо били заједно и никад нико ником није могао засметати, нити какву ружну ствар рећи. И гдје год отишо да отишо ја сам увјек био прихваћен као човјек а ко год да ми је дошо био је прихваћен као човјек и сад ми је драго што је то тако. Свака религија има људско у себи. Сачувати људско достојанство, бити човјек, тога се треба држати. А не користити религију за неке друге националне ствари.

Религија јесте је важан дио националног идентитета, али да се поштују закони религије, да се поштују ти закони, били би опет људи. Свака религија савјетује човјеку да буде човјек, а не нечовјек, и да се понаша нељудски. Можда сам што се тиче религије већи патриота него неки што кажу да јесу.

што се тиче мог народа, мислим да је мало таквих који имају другачији смисао о националном идентитету сада него прије рата. Мало је таквих, само судбина их је задесила. Није то само у Републици Српској и у Федерацији је исто тако. Мислим да људи практикују своју религију нормално, ко је то пратио, ко се тога држао са људске стране и сада се сигурно држи. Вјерујем да такви људи не могу бити лоши људи.

Мени је једина жеља обезбједити дјеци да нормално живе, да се нормално школују негдје гдје га нико неће питати ни ко си ни шта си. Што се тиче будућности, планирам да идем што даље са ових простора. Овде, можда да буде нормално некада, али би то можда дјеца од моје дјеце дочекала. Људи треба да почну живјети, нормално радити, ко жели да се врати, да се врати, да му се то омогући. Ко не жели, да му се омогући да иде гдје жели да живи. Мислим да би мање било испада и ексеса, а будућност ће показати, неке нове снаге ће вјероватно доћи. Ипак је стара Југославија била најближа свему, сви смоfino живили.

Сада је потребан рад. Имамо све услове, то говорим и за Федерацију и за Републику Српску. Само је потребан рад и мудри људи који ће довести раднике на посао. Што се год мање баве политиком, већи је ефекат. Што год се више ради, економски боље живиш. Немаш потребе да размишљаш о било чему другом. Дјеца нормално иду у школу, на излет, нормално се друже, нормално спавају, а не по овим даскама.

Политика је боља, првенствено мислим да ова нова влада што је дошла, да је коректна влада и мислим да је приступачна свакоме и спремна на дијалог. Ја мислим да би овакве промјене требале бити и у Федерацији и чак шире. Можда би тада кренули већ на боље. Ми хтјели не хтјели ми ћемо док је ових простора, зависити једни од других, бар што се економије тиче. Мало промијенити сам режим, да не буде неки баш централистички и мислим да би били међу водећим државама у свијету.

Волио бих ако дође до те књиге, да ће то бити ипак живот нас обичних људи сажет у тој књизи. И да ли је чито онај од обичних људи или онај од такозваних виших људи, да чита само као човјек. Ако пажљиво прочита, ако буде пажљиво написана, да рат ником ништа није донио добро. Нема нико да је добро прошо у рату. Нема побједника, поражених нема, сви су губитници. И чуди ме да свјет до сада није сагледао све то, било који ратови, било гдје да су се водили, у било које вријеме, сви су на крају остали само губитници. Какав дан побједе, нема дана побједе, сваки је био дан срама. Ако поново буде рат, бјежат ћу са породицом пјешке докле могу.

Рат је био и прошао. Ја бих само волио да људи, одакле било човјек да је дошао, да сагледа неко реално стање, да види да је свако кривац. Све су стране криве. И да се осуђују све стране, зато што су све стране криве. Данас сутра ће се појавити исти такви проблеми било гдје, а те проблеме треба одмах спрјечавати, а не чекати да прође рат, па онда рјешавати. Рјеша их прије рата, да не иду невине жртве. Рат није рјешење, одоше нам дјеца, одоше нам браћа, родитељи.